

УДК 314.7:341(477+438)

*В. О.Патійчук, к.геог.н., доц. кафедри
країнознавства і міжнародних відносин
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки
Х. Ю.Лавренюк, студентка 5 курсу факультету
міжнародних відносин Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки
(Україна, м.Луцьк)*

Інформаційні аспекти управління міграційними процесами у прикордонних територіях України та Польщі

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин СХУ ім. Лесі Українки

Patiichuk V. O. Lavreniuk K. I. Informational aspects of migration management in the border areas of Poland and Ukraine. The characteristics of migration in the Ukrainian-Polish border are analyzed. Showed the problems and directions for improving information management of migration.

Key words: cross-border cooperation, the Polish-Ukrainian relations, migration, migration policy, information resources.

Актуальність. Міграція є надзвичайно актуальною проблемою для більшості прикордонних територій як в контексті неконтрольованості масштабів, так і неоднозначності її впливу на соціально-економічні процеси. Динаміка міграцій в українсько-польському прикордонні потребує пильного наукового моніторингу і нових підходів до їх управління.

Метою статті є аналіз інформаційних аспектів управління міграційними процесами, які використовуються у вітчизняній та міжнародній практиці та визначення основних

напрямків змін, які доцільно реалізувати при управлінні міграційними процесами у прикордонних територіях України.

Результати дослідження. Соціально-економічне становище значної частини населення українсько-польського прикордоння значною мірою зумовлюється його міграційною активністю. Населення прикордоння має всі сприятливі передумови та можливості для міграцій, у тому числі трудових. Через пункти перетину кордону відбувається міграція громадян українського прикордоння на територію польського, та навпаки. Мігрують малі й середні підприємці, які займаються так званим човниковим бізнесом, трудові мігранти з українського боку, які зайняті короткочасними сезонними роботами у сільському господарстві та будівництві; особи, що здійснюють прикордонний рух для продажу таких товарів, як спирт, цигарки тощо. Завдяки цьому значна кількість населення прикордоння саме на низинному рівні отримує головні доходи. Для мігрантів інформаційне забезпечення є особливо важливим та корисним, оскільки будь-хто серед них не лише змінює місце проживання, а й потрапляє з одного соціального середовища до іншого. Проблеми адаптації, житла, працевлаштування, забезпечення прав та свобод – найважливіша інформація, якої потребує мігрант.

Не менш важливою є поінформованість державних структур, які розробляють та реалізують міграційну політику. Сьогодні ЗМІ та органи державних міграційних служб в Україні не дають об'єктивної інформації про масштаби міграційних процесів, етносоціальні «обличчя» мігрантів, причини та мотиви міграційної активності [12, 79]. Єдиним об'єктивним джерелом інформації з цих питань є академічні наукові конференції та семінари, які надають виважену інформацію, базовану не на стихійності, а на результатах соціологічних досліджень, контент-аналізі ЗМІ, первинній статистиці [8].

В українських офіційних та неофіційних джерелах, у тому числі у ЗМІ, можна знайти різні оцінки кількості українських трудових мігрантів, які протягом останніх років виїхали з прикордонних територій України. При цьому діапазон таких оцінок коливається від сотень тисяч до 2 млн. осіб [9,94]. Однією з причин цього є неефективність існуючої системи обліку статистичної інформації у сфері трудової міграції, а також відсутність єдиного державного органу, відповідального за збір та опрацювання такої інформації та її аналіз.

За даними Інституту демографії та соціологічних досліджень НАН України, найбільш активно з України їдуть працювати за кордон жителі Закарпаття. В основному їдуть до сусідніх Чехії, Угорщини та Словаччини, з якими Закарпаття було пов'язано історично. Наступними за ступенем участі в міграційних процесах виявилися Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська області і Волинь. Жителі цієї місцевості орієнтуються більше на Польщу [1].

Для прикладу, міграційні процеси суттєво впливають на формування чисельності населення Волинської області. Згідно з інформацією Головного управління статистики у Волинській області, за рахунок позитивного сальдо міграції кількість волинян у 2011 році збільшилась на 671 особу, а це майже 50% загального приросту [3].

Фахівці зазначають, що у 2011 році на територію краю на постійне місце проживання прибуло 5,2 тис. осіб з інших регіонів України і 485 осіб – з інших держав. Водночас за межі Волині виїхало 5,1 тис. осіб, з них 4,8 тис. для проживання обрали іншу область, а 289 громадян виїхали за кордон [7].

Як свідчить офіційна статистика, тривалість перебування мігрантів на роботі за кордоном становить зазвичай від двох тижнів до кількох років, у середньому близько шести місяців. Так, за оцінками фахівців, у 2011 р. українсько-польський кордон перетнуло 19,4 млн. осіб, що на 10,1 % більше, ніж попереднього року [16]. За даними інформаційних джерел, із

12 пунктів перетину кордону на Краковець–Корчова припадало 15,8 % мігрантів. У цьому ж році в прикордонних з Україною воєводствах отримало дозвіл на працю 264 українці, з яких 140 – у Підкарпатському. Фахівці зазначають, що майже 3/4 осіб, які мають досвід трудових міграцій, повторно здійснюють подорожі закордон [4]. На думку вітчизняних ЗМІ, головним чинником міграційного відпливу населення з прикордонних територій є економічний. Безробіття та низький рівень оплати праці спонукають значну частину економічно активних громадян до трудової міграції [7,179].

Напрями міграційних потоків населення українського та польського прикордоння дещо відрізняються. Наприклад, найбільша кількість виїздів населення з Любачівського повіту та Підкарпатського воєводства припадала на країни Північної Америки та Європи (Німеччина, Іспанія, Італія, Франція, Австрія) [17]. Останніми роками еміграція населення Польщі за кордон, зокрема для пошуку праці, збільшилась із вступом країни до Європейського Союзу та лібералізації спільного ринку праці [10, 130]. Щодо прикордонних областей України, то за даними місцевих управлінь Державної міграційної служби України (ДМС), найвищі показники міграційного відпливу населення припадають на Росію, Польщу, Білорусію та США [5]. Частина українців знаходиться у Польщі нелегально. Визначити їхню кількість неможливо, але за неофіційними даними, це близько 300 тис. осіб.

Якість управління міграційними процесами залежить від точності та чіткості оцінки ситуації. Перебільшення значимості тих чи інших процесів, може зумовити зайві витрати державного та місцевого бюджетів на вирішення проблем, які насправді не набули тих масштабів, так як вони висвітлюються у ЗМІ [15,287]. З іншого боку, недооцінка масштабів проблеми може викликати урізання коштів бюджету, виділених на міграційну сферу.

Для розробки заходів, які потребують першочергової уваги, необхідно визначити джерела інформації, що

найактивніше постачають інформаційні дані про міграційну ситуацію в прикордонних регіонах. За оцінками фахівців 40% інформації населення отримує за допомогою інтернет-ресурсів, наступним за рейтингом є телебачення (12%), періодичні видання (4%) [8].

Наведені дані свідчать, що під час оптимізації інформаційного простору України та розробки заходів з удосконалення інформаційної політики, першочергової уваги заслуговує інформаційна політика щодо інтернет-джерел. Основним інтернет-ресурсом для українських мігрантів є портал Migration-Info.org.ua [6]. З метою поширення об'єктивної та всебічно висвітленої інформації для мігрантів сайт пропонує до уваги каталог інформаційних статей (базу даних) щодо працевлаштування, імміграції, навчання за кордоном для громадян України. Інформацію щодо міграції можна знайти на сайті Державної міграційної служби України та її підрозділів [5]. За інформаційної підтримки Державної міграційної служби України та за сприянням благодійного фонду допомоги біженцям та переселенцям «Співчуття» видається «Всеукраїнська інформаційно-аналітична газета міграція» [2].

В Україні поки що не створена добре координована та всеохоплююча система управління міграційними процесами, яка б дала змогу через застосування системи економічних механізмів досягти бажаного стану. Існуюче в Україні інформаційне забезпечення міграційних процесів має розрізнений, неповний та несистемний характер. Проблемами міграції в Україні займаються ряд міністерств та відомств України: Міністерство праці та соціальної політики, Міністерство юстиції, Міністерство закордонних справ, Міністерство внутрішніх справ, Державний комітет у справах охорони державного кордону, Комітет з національностей і міграції, Державний департамент міграційної служби, Міністерство статистики, Міністерство фінансів, Міністерство освіти і науки та Державний Центр зайнятості [15, 287].

Оскільки на практиці не існує єдиної державної міграційної політики, тому й не існує координованої інформаційної політики у галузі міграції. Створення мережі для громадського обговорення проблеми допомогло б налагодити комунікації між тими, хто володіє реальним досвідом та інформацією, й тими, хто збирається виїхати на заробітки за кордон.

Консультаційні центри можуть створюватися спільними зусиллями органів місцевої влади, ЗМІ та громадських організацій у регіонах масової виїзної міграції, зокрема у прикордонних регіонах [14, 126]. ЗМІ, що вже нині володіють значною аудиторією, могли б запозичити досвід європейських медіа, які регулярно поширюють інформацію для громадян своєї країни, що мають намір працевлаштуватися за кордоном. Наприклад, найпоширеніше польське видання «Газета Виборча» має щотижневий додаток «Робота в ЄС», де публікуються не лише повідомлення про вакансії, а й інформація про особливості та труднощі працевлаштування в тій чи іншій країні або секторі економіки [13].

Неврегульованість процесів інформаційної взаємодії органів державної влади, управління інформаційними відносинами під час обробки інформації з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, обміну такою інформацією між органами державної влади суттєво ускладнює управління міграційними процесами. Для України важливими є досягнення Республіки Польща у сфері використання інформаційних систем. На українсько-польських консультаціях з питань виконання плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України, які відбулись 11-13 вересня 2012 року, польська сторона презентувала матеріали (інформація, слайди, фотографії, схеми у вигляді презентацій) на теми: центру персоналізації документів, електронної системи комплексного управління кордонами, Прикордонної варти республіки Польща, центральної бази даних Прикордонної варти Республіки Польща «Дозвіл», VIS

– системи візового інформаційного контролю. В ході консультацій представники відповідних підрозділів ДМС України отримали можливість ознайомитись з діючими у Республіці Польща інформаційними системами з питань громадянства, паспортів, біометричних даних з практичної точки зору [11]. У подальшому польський досвід може бути використано у діяльності ДМС України, зокрема у розробці пропозицій щодо вдосконалення чинних та розробці нових нормативно-правових актів України, розробці інформаційних систем, баз даних тощо.

Зараз не існує інформаційних ресурсів, які складаються з персональних даних про оформлені і видані ДМС паспортні документи громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, а також про втрату та визнання таких документів недійсними.

З огляду на зазначене для формування виваженої державної міграційної політики у сфері регулювання процесів трудової міграції 7 листопада 2012 року було схвалено Концепцію створення єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами [11].

Метою останньої є визначення підходів до формування та створення інформаційно-аналітичної системи, яка дасть можливість автоматизувати процеси діяльності ДМС, здійснювати обмін інформацією з іншими органами державної влади з метою забезпечення реалізації ними державної політики у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших категорій мігрантів, а також сприятиме удосконаленню системи державного управління міграційними процесами відповідно до міжнародних стандартів у сфері реалізації прав людини. Концепцію передбачається реалізувати протягом 2013 - 2015 років.

Висновки. Таким чином, в Україні поки що не створена добре координована та всеохоплююча інформаційна система управління міграційними процесами. У подальшому польський досвід може бути використано у діяльності ДМС України, зокрема у розробці пропозицій щодо вдосконалення чинних та розробці нових нормативно-правових актів України, розробці інформаційних систем, баз даних, створенні нових інтернет-ресурсів для інформування потенційних мігрантів, що потребує подальшої наукової уваги.

Джерела:

1. Волинська область серед лідерів по кількості мігрантів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://provodyn.com/volyn_news/2293-26~volynska-oblast-sered-lideriv.html

2. Всеукраїнська Інформаційно-аналітична щомісячна газета - Міграція [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://migraciya.com.ua/>

3. Головне управління статистики у Волинській області. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

4. Головне управління статистики у Львівській області. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www..stat.lviv.ua>

5. Державна міграційна служба України. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/>

6. Інформація для мігрантів. - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.migration-info.org.ua/links/>

7. Костів О. Прищук Н. Демографічні процеси українсько-польського прикордоння: низинний рівень/ О. Костів Н. Прищук// Вісник Львівського університету. Серія геогр.. – 2008. – Вип. 35. – С. 177-185.

8. Кушнірчук-Ставнича О. Державне управління міграційними процесами в умовах деформації інформаційного простору/ О. Кушнірчук-Ставнича// Всеукраїнська науково-практична конференція "Соціально-інформаційні процеси в державному управлінні та місцевому самоврядуванні. -

[Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://naub.oa.edu.ua/2012/derzhavne-upravlinnya-mihratsijnymu-protsesamy-v-umovah-deformatsiji-informatsijnoho-prostoru/>

9. Марцинковська О. С. Міграція та туризм в системі українсько-польських міждержавних відносин / О. С. Марцинковська// Слов'янський вісник. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 11. – С. 92-95.

10. Обухова О.Ю., Стрільчук Л.В. Українсько-польське транскордонне співробітництво як чинник євроінтеграційних намірів України/ О.Ю. Обухова, Л. В. Стрільчук// Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – Вип. 1. С. 127-131.

11. Ожіївська Ю. Еміграція – проблема сьогодення/ Ю. Ожіївська // Львівська газета. – 2012. – № 52(618).

12. Позняк О.В. Стратегія державної політики у сфері зовнішньої трудової міграції/ О. В. Позняк // Демографія та соціальна економіка. – 2009. – № 1. – С. 78–84.

13. Польша по-українськи. Двадцять років міграції українців до Польщі. - [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.naszwybir.pl/index.php?option=com_k2&view=item&id=5:%D0%

14. Франчук Є. Українсько-польські ініціативи: створення стійкої платформи для розвитку прикордонних територій / Є. Франчук. – Ужгород: Ліра, 2008.

15. Чайка-Петегірич Л. Міграційний капітал в Україні/Л. Чайка-Петегірич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 285-289

16. Pogranicze polsko ukraińskie w liczbach – Główny Urząd Statystyczny. - [Електронний ресурс] – Режим доступу:
http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/rzesz/ASSETS_pogranicze_w_liczbach.pdf

17. Pogranicze polsko-ukraińskie / Red. naukowa B. Kowalko i A. Miszczuk. – Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Zamościu, 2005. – 342 s. - [Електронний ресурс] – Режим доступу:

210

<http://www.wsia.edu.pl/pliki/pogranicze-polsko-ukrainskie-czlowiek-spolczenstwo-gospodarka-pl.pdf>